

Milli Güç Unsuru Olarak Deniz Kuvvetleri

“En güzel coğrafi vaziyette ve üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye; endüstrisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten istifadeyi bilmeliyiz. Denizciliği Türk’ün büyük ülküsü olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız

Mustafa Kemal Atatürk, TBMM, 1 Kasım 1937

Denizler ve okyanuslar binlerce yıldır insanlar için önemli bir besin ve ekonomik geçim kaynağı olmuştur. Dünya deniz ulaştırması, gemi inşa ve onarım tersaneciliği, balıkçılık, enerji ve deniz kaynaklarının kullanılması gibi denizlere yönelik tüm faaliyetler göz önüne alındığında denizler insana büyük bir ekonomik kaynak sağlar.

Denizler, yararlanmasını bilen milletlere sağladığı sonsuz nimet ve faydalarla, uygarlıkların doğuşu ve gelişimine en büyük katkıyı sağlamanın yanı sıra, bunların yayılması ve kültürel kaynaşmasına da yol açmış, çağlar boyu medeniyetler arasındaki bilim, kültür ve uygarlık gelişimi asli olarak denizler yoluyla gerçekleşmiştir. Denizlerin rolü bu çerçevede rastlantısal değildir.

Türkiye’nin Çevre denizlerinde ilan edilmiş veya edilmemiş deniz yetki alanlarının kapsadığı alan dikkate alındığında, denizlerin altında ve içinde büyük bir kullanılabilir kaynağın olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Mavi Vatan, jeopolitik anlamda etkin bir bölgede bulunan Türkiye açısından yaşamsal önemdedir.

Günümüzde hem genel olarak Uluslararası ilişkilerin hem de Türkiye'nin en öncelikli gündem maddeleri arasında yer alan; güvenlik, enerji, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, istihdam, ticaret ve ulaştırma, küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliği ve çevrenin korunması gibi konuların her birinin deniz ve denizcilik boyutunun da bulunduğu bir gerçektir. Bu kapsamda deniz ve denizciliğe dair konuların bir bütün halinde ele alınması, Mavi Vatan olarak kabul edilen Deniz Yetki Alanlarımıza yönelik oldu bitti ve dayatmalara karşı müteyakkız bulunulması, gelişmelerin takip edilmesi ve reaksiyon gösterilmesi gereklidir.

Bu gereklilik doğrultusunda Denizcilik Gücü önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bünyesinde denize ait maddi ve manevi çeşitli güç ve kuvvetleri bulunduran ve bunların toplam verimini milli güç sistemine aktaran denizcilik gücünün çekirdeğini, deniz ticaret filosu ve deniz kuvvetleri oluşturur.¹

Deniz gücü; Deniz Kuvvetleri başlısı tüm muharip, lojistik ve sosyal unsurlar ile barışta ve savaşta deniz kuvvetlerine doğrudan veya dolaylı destek sağlayan ya da destek sağlama kapasitesi olan devlet / özel sektöre bağlı diğer unsurların toplamıdır.²

Alfred Thayer Mahan’ın “Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi” eserinde belirttiği üzere büyük devlet olabilmenin koşulu denizlerde hakimiyettir. Mahan'a göre dünya hakimiyetine giden yol büyük deniz gücüne sahip olmaktan geçmektedir. Büyük bir deniz gücü ise sömürgelere sahip olarak dünya hakimiyetini elde etme imkanını sağlamaktadır.

Ülkelerin deniz kuvvetleri ve asıl denizdeki vurucu unsurunu teşkil eden donanmaları, deniz stratejilerinin uygulama aracıdır. Tarihi örnekler incelendiğinde ülkelerin denizde var oldukça büyüüp zenginleştiğini, refah

¹ Mert Bayat, Milli Güç ve Devlet, Belge Yayınları, 1986, s. 392

² Osman Tekinalp, Stratejiye Giriş ve Deniz Stratejisi, Doruk, İstanbul 2019, s.260

seviyelerinin arttığını ve teknolojik gelişmelerin tüm sektörler'e yansıdığını görebiliriz. Yine tersi durumda da ülkelerin özellikle denizden gelen istilalarla yıkılabildiğini görebilmekteyiz. 15. ve 16. yüz yıllarda Akdeniz başta olmak üzere Osmanlı'nın denizlerdeki egemenliği imparatorluğa büyük bir zenginlik ve toprak kazandırmıştır. Türk denizcisi Barbaros Hayrettin Paşa'nın "Denizlere hakim olan cihana hakim olur" sözü o zamanın şartlarıyla hem vizyoner hem de genel çerçeveyi çizmesi açısından önem taşır. Türklerin İnebahtı deniz savaşı ile başlayan denizlerdeki gücünü yitirme dönemi, Osmanlı'nın duraklama ve gerileme dönemini de beraberinde getirmiştir. Daha sonraki dönem içerisinde önce İngiltere'nin daha sonra da Fransa, İspanya, Portekiz ve Hollanda gibi ülkelerin deniz gücü ve donanmalarını geliştirmeleriyle sömürgecilik faaliyetleri artarak bu ülkelerin zenginleşmesine ve dünya siyasetinde söz sahibi olmalarına yol açmıştır. 19. Yüzyılın ilk yarısı ve 20. Yüzyılda ise Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya üzerinde hegemon bir güç olarak ortaya çıkması ve bunu sürdürülebilir bir güç olarak kabul ettirmesi etkili ve caydırıcı bir deniz gücüne ve donanmaya sahip olmasına büyük oranda bağlıdır. Bugün de stratejik rakibi Rusya ve ekonomik rakibi Çin ile olan mücadelesinin bir boyutunu da denizlerde devam ettirmektedir. ABD denizaşırı güç aktarımı imkan ve kabiliyetleri ile aynı anda dünyanın farklı alanlarında var olabilmekte ve bu kabiliyeti diğer ülkeler üzerinde baskı tesiri oluşturabilmektedir.

Denizcilik Gücü ve Deniz Gücü kapsamında görev tanımlarını belirttiğimiz Deniz Kuvvetleri; savaş gemileri, uçak ve helikopterleri ve sahilde konuşlu üs, karargah ve onarım kuruluşlarından teşkil olunur. Savaş durumunda da tüm denizcilik gücü unsurlarını kapsar.

Deniz gücünün, diğer güç sistemlerinden (kara, hava) ayırt edilen bazı özellikleri bulunmaktadır;³

1. Platform merkezlik
2. Çok amaçlılık
3. Küresel kullanım
4. Manevra kabiliyeti
5. Denge /baskı altında soğukkanlılık

Deniz gücü ve bünyesinde barındırdığı yüzer, dalar, uçar unsurlardan müteşekkil donanma elastiki yapısıyla çok farklı görev maksatları için kullanılabilir. Gerekli lojistik ve teknik destek sağlanması durumunda belirli bir mevkide uzun süre kalabilir ve baskı unsuru oluşturabilir. Harekat kabiliyetlerinin küresel çapta olması etki alanlarını arttırır. Bünyesinde hava unsurlarını da barındırabilmesi ülke iç kesimlerine kadar etki mesafesini arttırır. Ayrıca üzerlerindeki silah kapasitelerine bağlı olarak savaşı başlatabilir veya bitirebilir. Gemi ve Birlik Komutanlarına tanınan angajman yetkisi dahilinde bu yetkilerini kullanabilir. Dolayısıyla denizde kriz dönemi çok kısa sürede harp şartlarına evrilebilir ve beraberinde de topyekün bir harbe sebep olabilecek etki yaratabilir.

Amerika Birleşik Devletleri bilim insanı George Modelski, donanmanın küresel ve bölgesel düzeyde önemini "Donanmalarıyla okyanuslara hakim olan devletler küresel güçler olarak anılır ve bunlar herhangi bir döngüde dünya liderliğini tutuyor olabilir ya da böylesi bir geçmişe sahip olabilmektedirler. Bunun yanında bazı devletler deniz kuvvetlerini bölgesel sınırlar içinde tutarlar. Örnek olarak sadece Akdeniz ve Baltık denizi gibi denizlerde bulunurlar ise bu güçler bölgesel deniz güçleri olarak tanımlanırlar. Dünya liderliği ve deniz gücü arasındaki bağlantı tesadüfi değildir. Çünkü dünya liderliği küresel olarak her yere erişimi gerektirir ve deniz gücü bu amacı kolayca sağlar."⁴

Donanma temsil görevi kapsamında ülke toprağı sayılır ve dünyanın birçok yerinde sancak varlık gösterme görevi vardır ve Mahan'ın dediğı gibi "Donanmalar, ordulardan daha iyi milli politika araçlarıdır. Daha az saldırgan niyet sembolü, daha az hareketli ve dolayısıyla politik talimata daha az duyarlı olan donanmanın etkisi milli orduların gidemediğı yerlerde hissedilebilir." Dolayısıyla Donanma unsurları diğer silahlı kuvvet unsurlarından farklı algı yaratır.

³ Thomas Kane, David Losdale, Çağdaş Stratejiyi anlamak, Çev. Tuncer Büyükonat, Doruk Yayınları, 2016, s.265

⁴ Erhan Büyükakıncı, Savaş Kuramları, Adres Yayınları, 2015, s. 734

Donanma Diplomasisi, hem dış politikanın desteklenmesi bağlamında politik/diplomatik gücün hem de iç ve dış politikanın desteklenmesi bağlamında kamu diplomasisinin bütünleyici faaliyetidir. Bu itibarla bir yandan ülkenin Sert Gücünü göstermesinde rol alırken, diğer yandan Yumuşak Güç uygulamalarında da tamamlayıcı unsurdur.

Donanma unsurları barış dönemlerinde diğer devletleri ikna etmenin bir aracı durumuna gelmişlerdir. Bu ikna sert güç unsurları olan caydırma, zorlama gibi yöntemlerle yapılabileceği gibi, ittifak kurarak, eğitimler planlayıp icra ederek veya bir cazibe yaratarak yumuşak güç unsurlarıyla da gerçekleştirilebilir.

Deniz Kuvvetlerinin, Donanma Diplomasisi alanında icra edebileceği olası görevler;

➤ Savaş Dışı Harekât

(İnsani Yardım Harekâtı, Afet ve Acil Durum Harekâtı, Barışı Destekleme Harekâtı),

- Müşterek/ Çokuluslu Eğitim ve Tatbikatlar,
- Askeri İşbirliği,
- Sivil –Asker İşbirliği
- Denizcilik Gücünün Geliştirilmesine Katkı,
- Varlık ve Güç Gösterme,
- Yurtdışındaki Vatandaşların ve Ekonomik Yatırımların Korunmasına Katkı
- Arama-Kurtarma Harekâtı, olarak sayabiliriz.

Söz konusu faaliyetlerde amaç, ülkelerin kendi politik ve ekonomik siyasi hedeflerine uygun olarak ilgi sahasındaki hedef ülke veya ülkeler üzerinde cazibe yaratmak, sert güç tedbirlerine başvurmadan donanmanın imaj etkisinden yararlanabilmektir.⁵ Özellikle insani yardım faaliyetleri ve kriz bölgelerinden tahliye hareketleri basında ve medyada çoğunlukla yer alması neticesinde geniş kitleler üzerinde etki bırakabilmektedir. Kavramın yaratıcısı Nye'ye göre yumuşak güç, zorlama içermez. Karşı taraf üzerinde cazibe yaratarak istediğini sağlama kabiliyetidir. Dolayısıyla imaj, hayranlık, etkileme, çekicilik yumuşak gücün en önemli silahlarıdır. Derinliğine etki sağlar ve kalıcıdır. Yine farklı ülke donanmaları ile yapılan müşterek eğitimler Donanma'nın eğitim seviyesini de gösterdiğinden zorunlu caydırıcılığa girmeden tesir edebilmektedir.

Donanma unsurlarının bir caydırma, zorlama, korku ve tedirginlik yaratma ve hatta sınırlı güç kullanma şeklinde kullanımı tarihin bir çok evresinde karşılaştığımız uygulamalardır. Eski çağlarda aşılmaz kalelerin ablukaya alınması, lojistik yolların kesilmesi, önemli liman kentlerinin önüne güçlü gemilerin gönderilmesi, ticari filoların ve balıkçı gemilerinin savaş gemileri ile desteklenmesi icra edilen uygulamalardan bazılarıdır. Ancak 20. Yüzyıla beraber dünya savaşlarının etkisiyle de donanmaların kullanılarak karşı tarafı, ülkelerin kendi lehine etkileme uygulaması daha da artmakta ve bir sert güç unsuru olarak da kabul edebileceğimiz Gunbot kavramı karşımıza çıkmaktadır.⁶

Sert gücün kullanılmasının etkileri yüksektir. Gerek uygulayan ülke açısından gerekse uygulanan ülke açısından etkileri büyüktür. Kalıcı ve yıkıcı hasarları vardır, maliyeti yüksektir. Arzu edilen sert güce başvurmadan öncelikle diplomatik yolların kullanılmalıdır. Ancak bu yolların tüketilmesi hitamında başvurulması yoluna gidilmesi gerekir. 1945 sonrası oluşan yeni dünya düzeninde, küresel örgütlerin kurulma maksatlarının başında savaşın yıkıcı etkilerinden ülkeleri korumak olmuştur.

Denizlerin serbest kullanımı ve deniz ortamındaki hareketlilik sırasıyla Donanma'nın görevleri arasına deniz emniyetini, deniz ticaretinin kesintisiz bir şekilde yürütülmesini, kaynakların korunmasını ve denizde güvenliğin tesisini beraberinde getirmiştir. Bu alanlarda başarısız olunması durumunda deniz hak, alaka ve menfaatleri ile milli hedeflerin korunması için ülkeleri savaşa kadar götürecek bir süreç gelişebilecektir.

⁵ Osman Tekinalp, Stratejiye Giriş ve Deniz Stratejisi, Doruk, İstanbul 2019, s. 172

⁶ Nye, Bound to Lead, 1990

Deniz yetki alanları (karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) içerisinde Deniz Kuvvetlerinin güvenlik boyutunda sorumlu olduğu alanlarda, Soğuk Savaş sonrası küresel ortamdaki değişikliklere paralel olarak **denizde güvenlik** kavramı ön plana çıkmıştır.

Deniz Güvenliği; deniz sahasının yasal çerçeve içinde kullanımının sağlanması ve karasularından okyanuslara kadar olan alanda kanunların uygulanması, milli çıkarlar ve uluslararası hukuk çerçevesinde sivil halkın korunması, denizlerin yasadışı kullanımının önlenmesi ve emniyetli bir deniz sahası yaratılmasını içeren faaliyetlerdir.

Doğu Akdeniz’de ve kısmen de Ege Denizi’nde sorun alanları çözümsüz eksende devam etmektedir. Türkiye önkoşulsuz olarak sorunların çözülebilmesi amacıyla diplomasiye hazır olduğunu açıklamıştır. Ancak iyi bir diplomasi geleneğine ve tecrübesine sahip sahadaki muhabatımız Yunanistan AB’yi de arkasına alarak masaya oturmak üzere sürekli şartlar ileri sürmektedir. Henüz bölgede taraflarca bulunmuş, çıkarılmaya başlanmış bir hidrokarbon ürünü yoktur. Şu anki fırtına olasılıklar üzerinden devam etmektedir. Ancak mali değeri yüksek enerji yataklarının bulunması ve çıkarılma sürecine geçilmesi durumunda esen fırtınanın kasırga seviyesine yükselmesi büyük bir ihtimalle olasıdır. Olayların sıcak bir çatışmaya dönüşmeden sahada engellenmesi ya da masaya avantajlı oturmanın yolu bölgede güç unsurlarının gösterilmesinden geçmektedir.

Doğu Akdeniz havzası tüm gelişmelere paralel olarak; enerji, ulaştırma ve lojistik çıkarların çatışmaya dönüşebileceği önemli bir düğüm noktasıdır ve krize, kısa süreli dahi olsa bir çatışmaya ya da savaşa dönüşebilecek faktörler aşağıda sıralanmıştır.

- Hidrokarbon yataklarının varlığı ve zenginliği
- Yasadışı göç ve insan kaçakçılığı
- Organize suçlar
- Teröre bağlı asimetrik tehditlerin artması
- Bölge ülkeleri arasında barış ve istikrarın düşük seviyede olması
- Deniz Yetki Alanlarının sınırlarının çizilmesinin çıkar çatışmalarına dönüşmesi⁷

Çatışma alanlarının çok faktörlü ve değişken aktörlü olması, bölgede en uzun kıyı şeridine ve hayati öneme haiz deniz alanına sahip Türkiye’nin etkin ve caydırıcı olmasını gerektirmektedir. Öngörülen hareketin deniz ortamında başlayıp şekilleneceği de dikkate alındığında sert güç ve yumuşak güç kapsamında Türk Donanması’na büyük bir iş düştüğü açıktır.

Türk Deniz Kuvvetleri unsurları uzun bir dönemdir gerek milli amaçlar ile gerekse uluslararası maksatlar ile Doğu Akdeniz’dedir. Doğu Akdeniz dar bir deniz alanını kapsamına rağmen harp gemilerinin ve bulunduran ülkelerin sayısı çok fazladır. Örneğin bölgede sınırı olan ülke gemilerinin yanında; ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya gibi gelişmiş ülkelerin, Rusya ve Çin gibi güçlü donanmalara sahip ülkelerin gemileri de bulunmaktadır. Bunun yanında Brezilya, Pakistan, Bangladeş gibi farklı coğrafyaların gemileri değişik maksatlar ile bölgede görev yapmaktadır. Donanmalar bu faaliyetlerini denizaltı gibi stratejik bir platform ve istihbarat gemileri ile desteklemektedirler.

Bölgedeki en uzun kıyı şeridine ve deniz yetki alanına sahip Türkiye’nin bu kadar göz önünde ve önemde olan deniz sahasında varlığı, büyük oranda Donanma unsurlarına ve onu destekleyen siyasi, ekonomik ve teknik unsurlara bağlıdır. Doğu Akdeniz’in tamamında Türkiye’nin çıkar alanları vardır. Dolayısıyla her an her yerde hazır olmak, caydırıcı, etkin ve saygın olmak esastır. Donanma’nın buradaki varlık sebebi artık yumuşak güçten yani Donanma Diplomasisi boyutundan çıkmış, sert güç unsuru olan Gunboat Diplomasisi’ne geçmiştir. Deniz hak, alaka ve menfaatlerimizin korunabilmesi geliştirilebilmesi denizlerdeki caydırıcılığımızdan geçmektedir.

⁷ Murat Koray, Doğu Akdeniz’de Güvenlik Stratejileri Bağlamında Denizaltıların Rolü ve Önemi, Nobel Yayınları, İstanbul 2019, s.1452

Türk Donanma unsurları son dönemde kamuoyu tarafından da yakinen takip edilen gelişmeler kapsamında bölgede kesintisiz ve güçlü bir şekilde varlık göstermektedir. İhtilaflı alanlarda Türk araştırma ve sondaj gemilerine koruma ve refakat görevi icra edilmektedir. Kesintisiz ve misli ile bölgede bulunularak caydırıcılık sağlanmaktadır. Araştırma gemilerinin verimli çalışabilmesi tamamen refakat ve koruma görevinin devamlılığı ile alakalıdır.

Özellikle barış döneminde oluşturulan “Donanma Diplomasisi” insani yardımlar başta olmak üzere, ülkeler arası eğitim, karşılıklı işbirliği ve tatbikatlara dayanmaktadır. Türk Donanması sadece Akdeniz’de değil son on yıl içerisinde oluşturulan çeşitli Deniz Görev Grubu faaliyetleri ile Uzakdoğu’dan Afrika’ya ve Amerika kıtasına kadar çok sayıda seyir yapmıştır. Bu seyir faaliyetleri devletin diğer organları ile de desteklenerek çeşitlendirilmiştir. İhtiyaç bölgelerindeki yerli halka gıda, eğitim ve sağlık yardımı götürülmüştür. Gidilen bölgelerdeki ülke donanmaları ile karşılıklı işbirliğini geliştirici tatbikatlar yapılmıştır. Lübnan, Arnavutluk ve Libya tahliye hareketlerinde ani reaksiyon gösterilerek sivil vatandaşlarımızın zarar görmesi engellenmiştir. Yumuşak gücün bir parçası olarak da adlandırabileceğimiz Donanma Diplomasisi, yerli savunma sanayindeki gelişmelerle de desteklenerek Gunbot diplomasisinden ayrı olarak devam ettirilmektedir.

Dış kamuoyunda ise; özellikle Türkiye’nin çıkar çatışması içinde olduğu ülkeler tarafından da Donanma faaliyetleri yakinen takip edilmektedir. Türkiye’nin NATO üyesi ve Akdeniz’deki nitelik ve nicelik açısından en güçlü donanmalar arasında olması, Türk Donanması’nın tanınmasını ve imkan ve kabiliyetlerinin bilinmesini kolaylaştırmaktadır. Karşılıklı bireysel eğitim faaliyetleri, personel mübadeleleri ile işbirliği arttırılmakta, sadece gemileri değil personel yapısının da tanınması sağlanmaktadır.

Türk Deniz Kuvvetleri bünyesindeki güçlü Donanma ve onu destekleyen aktörleri; 21. Yüzyıl güvenlik ortamında Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları’nın sınırlarının çizilmesinde, kabul ettirilmesinde ve idamesinde etkin, saygın ve caydırıcı rol oynayacaktır. İçinde bulunduğumuz konjonktürel ortamda donanmanın varlığı ve etkisi; bölgemizde yaşanabilecek kriz ortamına ilk müdahale yeri denizler olması, çıkar alanlarımıza etki etmek isteyecek unsurların yine denizden beklenmesi, Türkiye’nin tam bağımsızlığa giden yolda enerji açığı/ihtiyacının devam etmesi ve en önemli rezerv alanlarının denizler olması, dış ticaretimizin önemli bir kısmının deniz yoluyla yapılması nedenleriyle hayatidir.

Bu çerçevede; barış döneminden itibaren Türk Donanması’nın etkin, saygın ve caydırıcı gücünü, Donanma Diplomasisi içerisinde yapılabilecek faaliyetlerle planlayıp, nitelendirerek başta hedef ülkeler olmak üzere tüm ilgi sahasındaki ülkelere göstermek gereklidir. Bununla beraber ülkemizi savaşın yıkıcı etkilerinden korumak, derinliğine bir savunma sağlamak amacıyla sert güç unsurlarını Gunbot Diplomasisi içerisinde kullanarak zorlayıcı, caydırıcı ve ikna edici olmak ve buna uygun bir Donanma tesis ve idame etmek ülke öncelikleri arasında olmalıdır.